

ЗОРЧИХ ЭРХИЙГ ХЯЗГААРЛАХ ЯЛЫН ХЭРЭГЖИЛТЭД ТУЛГАМДСАН АСУУДАЛ, ТҮҮНИЙГ ШИЙДВЭРЛЭХ АРГА ЗАМ

CHALLENGES IN THE IMPLEMENTATION OF THE PENALTY OF RESTRICTION OF MOVEMENT AND POSSIBLE SOLUTIONS

Н.Номин-Эрдэнэ. Сонгинохайрхан дүүргийн Прокурорын газрын туслах ажилтан. Шихихутуг Их сургуулийн магистрант

N.Nomin-Erdene. An assistant at the Songinokhairkhan District Prosecutor's Office and a master's student at Shihihutug University

Товч агуулга: Зорчих эрхийг хязгаарлах ял нь хорих ялыг бууруулж, хорихоос өөр төрлийн ялыг нэмэгдүүлэх, гэмт хэргийн улмаас зөрчигдсөн эрхийг богино хугацаанд сэрээх нөхцөлийг бүрдүүлэх буюу нийгмээс тусгаарлахгүйгээр зарим эрхийг хязгаарлах, ажил эрхлэх, сурч боловсрох боломжийг олгож, гэр бүл, олон нийтийн дунд засарч, хүмүүжүүлэх, нийгэмшүүлэх болон цээрлүүлэх зорилготой

Abstract: In this article, a study was conducted to examine the implementation of restricting the right to travel in connection with the psychological state of the convicts, specifically focusing on levels of depression, stress, and anxiety. Statistical analysis was performed using SPSS 26 software to assess the reliability of the research, as well as to analyze the means, variances, and correlations, leading to conclusions.

Түлхүүр үгс: Хүний эрх, зөрчигдсөн эрхийг сэргээх, ял, зорчих эрхийг хязгаарлах ял

Key words: Human rights, restoration of violated rights, punishment, restriction of travel rights

УДИРТГАЛ

Монгол Улсад зорчих эрх хязгаарлах ялыг анх 2015 оны “Эрүүгийн хуульд ялын төрөл болгон шинээр тусгаж улмаар 2021 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс хэрэгжиж эхэлсэн. Зорчих эрх хязгаарлах ял нь хорих ангийн төвлөрлийг бууруулах, гэмт этгээд ажиллаж хөдөлмөрлөх, улмаар учруулсан хохирлыг нөхөн төлөх, гэр бүл, үр хүүхдээ тэжээн тэтгэх, нийгэм олон нийтээс тусгаарлагдахгүй байх” (хууль, 2015) хөгжих гэх мэт олон давуу талтай ялын төрөл юм.

Тэгвэл практикт хэрэгжээд 4 жилийн хугацаа өнгөрч байгаа энэхүү шинэ төрлийн ял эдлүүлэх ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд хууль хэрэгжүүлэгч байгууллага болон ял эдэлж ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд хууль хэрэгжүүлэгч байгууллага болон ял эдэлж байгаа ялтанд ямар хүндрэл бэрхшээл гарч байгаа болох, түүнийг хэрхэн шийдвэрлэх талаар гарц гаргалгааг олж, санал санаачилга дэвшүүлэхэд илтгэлийн зорилго оршино.

Ялтны ар гэрийнхэн ойр дотын хүний эрүүл мэнд, өөрийн эрүүл мэнд муудахад зорчих эрх хязгаарлах ялаас түр эсвэл бүр чөлөөлж болно гэсэн хууль байдаг гэтэл ялтан хүсэлт гаргахдаа шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газрын ахлах шийдвэр гүйцэтгэгчид хүсэлтээ өгч ахлах шийдвэр гүйцэтгэгч хүсэлтийг прокурорт өгдөг. Үүнтэй холбоотойгоор аймаг орон нутагт шийдвэр гүйцэтгэгчийн тоо цөөхөн байдаг жишээ нь

шийдвэр гүйцэтгэгч сардаа ялтан дээр 1-2 удаа очиж хяналт тавьдаг бол бусад өдөр ялтны ар гэр болон өөрт ямар нэгэн эрсдэл тохиолдох нөхцөл байдалд яах талаар арга хэмжээ авах боломжгүй байна. Мөн ялтан шийдвэр гүйцэтгэгчид хүсэлт өгөх шаардлага гарахад тодорхой газар нутгаас гарахыг хориглосон үед хэрхэн яаж хүсэлт өгөх нь тодорхойгүй.

Ялтны ар гэрийнхний гишүүний эрүүл мэнд гэнэт муудсан, гэр бүлийн гишүүний амь нас нь эрсдэлд орсон зэрэг хүний амьдралд гэнэтийн тохиолдож болох нөхцөл байдал тулгарсан тохиолдлуудад ялтан шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газрынханд хэрхэн мэдэгдэх аймаг орон нутаг, суманд ял эдэлж буй ялтны байгаа газарт Прокурорын байгууллага байхгүй тохиолдолд хэрхэн бүсээс гарч прокурор, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газарт хүсэлт, өргөдөл өгөхийг нарийвчлан заагаагүйн улмаас ялтны эрх зөрчигдөж байна.

Нийтээр тэмдэглэх баяр, амралтын өдрүүдэд үүсвэл хэнд хэрхэн мэдэгдэж, хэрхэн шийдвэрлэх талаар Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль, Эрүүгийн хууль, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулиуд болоод холбогдох заавар, журамд нарийвчлан тусгагдаагүй.

Иймд дээрх зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагааны практикт үүсэж байгаа хүндрэл бэрхшээлийг тодорхойлж зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг боловсронгуй болгох, хүний эрхийг хангах зайлшгүй шаардлагатай байна.

Судалгааны зорилго: Зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг дэлхийн улс орнуудын давуу талыг дотоодын хууль тогтоомждоо тусгаж техник, технологийн дэвшлийг ашиглан амжилттай хэрэгжүүлж, Монгол улсын эдийн засаг болон ялтны хувийн байдлыг дордуулахгүйгээр тухайн ялыг эдлүүлж ахиж гэмт хэрэг үйлдэхээс урьдчилан сэргийлэх, зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдэлж байгаа ялтны эрхийг зөрчихгүй байхад анхаарч, хуулийг нэг мөр хэрэгжүүлэхийг зорилго болгож байна

Судалгааны зорилт: Судалгааны сэдвийн хүрээнд зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагаа дахь хүний эрхийн асуудлыг судлах бөгөөд онолын болон практик дээрх хууль тогтоомж, заавар журмыг боловсронгуй болгох арга замыг судлаачийн хувьд тодорхойлно. Мөн судалгааны сэдвийн хүрээнд:

- Холбооны Бүгд Найрамдах Герман улс
- Оросын Холбооны Улс Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс

Бүгд Найрамдах Солонгос Улс зэрэг улсуудын Эрүүгийн хууль болон практик хэрэгжилтийг харьцуулан судлах нь судалгааны зорилт болно.

ҮНДСЭН ХЭСЭГ

“Хорихоос өөр төрлийн ял” нь гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг гэр бүл, нийгмийн орчинд нь байлгаж, гэр бүл, үр хүүхдээ тэжээн тэтгэх, учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх, гэмт хэргийн нийгмийн хор аюулыг ухамсарлуулахад чиглэсэн төдийгүй эдийн засгийн хувьд ч үр өгөөжтэй ялын төрөл юм” (Б.Алтангэрэл, 2022)

Хорихоос өөр төрлийн ялын нэг хэлбэр болох “Зорчих эрхийг хязгаарлах ял”-ыг дэлхийн улс орнууд дотоодын хууль тогтоомждоо тусгаж техник, технологийн дэвшлийг ашиглан амжилттай хэрэгжүүлж буй сайн туршлагуудыг хуваалцсан эрдэмтдийн бүтээл цөөнгүй байна.

“2024 оны эхний улирлын байдлаар Ховд аймаг дахь Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газрын хяналтад зорчих эрх хязгаарлах ялтай 23 ялтан ял эдэлж байна. Энэ нь хорихоос өөр төрлийн ял эдэлж буй нийт ялтнуудын 33.8 хувийг эзэлж байна. Дээрх ялтнуудын 2 буюу 8.7 хувь нь эмэгтэй 21 буюу 91.3 хувь нь эрэгтэй, насны хувьд 20-29 насны 9 буюу 39.2 хувь, 30-40 насны 8 буюу 34.8 хувь, 40-өөс дээш насны 6 буюу 26 хувь байна” (Улсын Ерөнхий Прокурорын газар, 2024)

Дээрх “ялтнуудад шүүхээс зорчих эрхийг хязгаарлах ял оногдуулахдаа Эрүүгийн хуулийн 5.5 дугаар зүйлд (хууль, 2015) заасан хориглолт хязгаарлалтуудаас эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлтэйгөөр оршин суух газраа өөрчлөх, зорчих үүргийг сонгож оногдуулсан байх ба ингэхдээ зорчих бүсийг аймгийн нутаг дэвсгэрээр тогтоосон 5 ялтан буюу 22 хувь, сумын нутаг дэвсгэрээр тогтоосон 18 ялтан буюу 78 хувь байна” (Улсын Ерөнхий Прокурорын газар, 2024).

Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 5.5 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “...өөрийн оршин суух газраас явахыг хориглох...” гэж заасан ба оршин суух газар гэх ойлголтыг” (хууль, 2015) Иргэний хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1 дэх хэсэгт “Иргэний оршин суугаа газрыг хуулийн дагуу түүний харьяалагдан бүртгүүлсэн засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжээр тодорхойлно...” (хэсэгт, 2002 он) гэж Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1 дэх хэсгийн 4.1, 1-д “Нэгж” гэж аймаг, сум, баг, нийслэл, дүүрэг, хороог ойлгоно гэж хуульчилсан байна” (Монгол Улсын засаг захиргаа, 2020)

Гэтэл дээр дурдсан 5 ялтны зорчих бүсийг тэдгээрийн оршин суугаа аймгийн нутаг дэвсгэрээр тогтоосон нь Эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл, журам, зорчих эрхийг хязгаарлах ялын гэмт хэргийн улмаас зөрчигдсөн эрхийг богино хугацаанд сэргээх нөхцөлийг бүрдүүлэх буюу нийгмээс тусгаарлахгүйгээр зарим эрхийг хязгаарлан, ажил эрхлэх, сурч боловсрох боломжийг олгож, гэр бүл, олон нийтийн дунд засарч хүмүүжүүлэх, нийгэмшүүлэх болон цээрлүүлэх (хууль, 2015) зорилгод нийцээгүй гэж үзэхээр байна.

Судалгаанаас дүгнэхэд зорчих эрх хязгаарлах ялыг ихэвчлэн 25-40 насны эрэгтэй, бүрэн бус дунд боловсролтой, эрхэлсэн тодорхой ажилгүй, орлогогүй ялтнууд дийлэнх хувийг эзэлж байна. Судалгааны дүнгээр тогтогдсоноор ял эдэлж байгаа ялтнуудын дийлэнх хувь нь эрхэлсэн тодорхой ажилгүй, тогтсон орлогогүй байна. Гэтэл зорчих эрх хязгаарлах ял эдэлж байгаа ялтнууд нь гарт зүүж байгаа бугуйн цаг хэрэглэсний төлбөрт өдөрт 1305 төгрөгөөр тооцож 30 хоногтой сард 39150 төгрөгийг сар бүрд улсад төлдөг. Шүүхээс тухайн шүүгдэгчийн сарын орлого, амьжиргааны түвшин, хувийн байдал зэргийг харгалзаж торгох ял оногдуулахгүйгээр 1 жилийн хугацаагаар зорчих эрх хязгаарлах ял оногдуулсан гэж тооцоход ял эдэлж байх хугацаанд ойролцоогоор 476,325 төгрөгийг төлж байгаа нь ялтан зорчих эрхээ хязгаарлуулснаас гадна “торгох ялаар шийтгүүлсэнтэй дүйцэхүйц санхүү, хөрөнгө мөнгө, эдийн засгаараа хохирч тэдний гэр бүл, амьдралд нөлөөлж байгаа нь агуулгаараа Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 1.3 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэгт заасан нэг гэмт хэрэгт нэг удаа ял оногдуулна” (ЭХ, 2015) гэх шударга ёсны зарчимд нийцэхгүй байна.

Тулгамдаж буй асуудал

“Монгол Улсад хорих ял эдэлж байгаа ялтны ял эдлүүлэх ажиллагаатай холбоотой бүх зардлыг төрөөс хариуцаж байна. 2022 онд хийгдсэн судалгааны ажлын тайлантай танилцахад 2022 оны байдлаар хоригдолд ногдох нэг өдрийн дундаж зардал 7231 төгрөг буюу нэг жилд 2.639.619 төгрөг, харин зорчих эрхийг хязгаарлах ялаар шийтгүүлсэн ялтанд ногдох өдрийн нийт дундаж зардал 3313 төгрөг буюу жилд 1.209.173 төгрөг байгаа нь хорих ял эдлүүлэх зардлаас даруй 54.1 хувиар бага байна” (Алтангэрэл & Батбаяр, 2022, хууд. 12) гэх судалгаа байна хүн бүр хууль шүүхийн өмнө тэгш эрхтэй гэх зарчмыг мөрдлөг болгож энэ талаар хууль эрх зүйн зохицуулалтад өөрчлөлт оруулах талаар эргэн нэг харах нь зүйтэй байна.

Зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагааг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 167 дугаар зүйлийн 167.1 дэх хэсэгт “Шийдвэр гүйцэтгэгч зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлсэн ялтны байнга оршин суугаа хаяг болон хөдөлмөр эрхэлж байгаа, эсхүл суралцаж байгаа газрын хаягаар шүүхээс тогтоосон хориглолт хязгаарлалтыг биелүүлж байгаа эсэхэд техникийн болон биечлэн хяналт тавин” (хууль Ш. ш., 2017 он) хэмээн хуульчилсан.

Манай улсад SW12 маркийн цахим бугуйвчийг 2021 оны 01 сарын 01-ний өдрөөс DDX04 маркийн цахим бугуйвчийг 2023 оны 09 дүгээр сараас эхлэн хэрэглэж техник, технологийн дэвшлийг ашиглан зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагаанд хяналт тавин ажиллаж байна.

"Цахим хяналт, удирдлагын төв"-өөс зорчих эрхийг хязгаарлах ялын биелэлтэд техникийн хяналтыг тасралтгүй тавин ажиллаж байгаа ба техник хяналтын ажилтан нь ялтны гаргасан зөрчлийн мэдээллийг ялтанд болон хариуцсан шийдвэр гүйцэтгэгчид тухай бүр мэдэгдэж байна.

Хариуцсан шийдвэр гүйцэтгэгчээс ялтны гаргасан зөрчлийн шалгаан нөхцөл, ял эдлэх нөхцөл журмыг зөрчсөн эсэхийг шалгахад шүүхээс тогтоосон бүсээс гарч явсан маршрут тогтоогдохгүй байхад Цахим хяналт удирдлагын төвөөс бүсээс гарсан гэх зөрчлийн анхааруулгыг ялтнуудад мэдэгдэж тэдний эрхийг зөрчсөн, хууль бус үйлдэл гарч байна. Ялтны шүүхээс тогтоосон бүсээс гаргасан гэх зөрчил нэг бүртэй танилцахад 2023 оны 09 дүгээр сараас хэрэглэж буй DDX04 маркийн цахим бугуйвчийг зүүж буй ялтнуудад шүүхээс тогтоосон бүсэд байхад:

- Монгол Улсын хилийн гадна гарсан;
- орон нутагт буюу аймаг, сумын нутаг дэвсгэрт зорчсон;
- Улаанбаатар хотын нутаг дэвсгэрт зорчсон;

- шүүхээс тогтоосон бүсэд байхад бүсээс гарсан гэх мэдээлэл бүртгэгдэж ялтан, шийдвэр гүйцэтгэгчид анхааруулах дохиог мессежээр илгээж байна. Хуучин төрлийн цахим бугуйвч өөрөөр хэлбэл SW12 маркийн цахим бугуйвчийг ашиглаж буй ялтнууд цахим гавыг өндөр ампертай цэнэглэгчээр цэнэглэх тохиолдолд хий цэнэгээр дүүрч цэнэгээ барихгүй хурдан унтрах, улмаар цахим бугуйвчийн батарей нурж цэнэглэгдэхгүй болж цэнэг дуусаж цахим бугуйвч унтраасан гэх анхааруулах дохио олон удаагийн давтамжтай ирж ялтны гаргасан зөрчлийн мэдээлэлд бүртгэгдэж байна. Мөн хяналтад байгаа зорчих эрхийг хязгаарлах ялаар шийтгүүлсэн ялтнууд шүүхээс тогтоосон бүс /Сонгинохайрхан дүүргийн нутаг дэвсгэр/-ээс гарч Сүхбаатар дүүргийн

5 дугаар хорооны нутагт байрлах Нийслэлийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газарт очиж гомдол хүсэлт гаргах, цахим гав ашиглалтын зардлыг төлөх зорилгоор биечлэн очих тохиолдолд ялтанд "бүсээс гарсан" гэх анхааруулах дохио илгээгддэг.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 170 дугаар зүйлийн 170.3 дахь хэсэгт "шийдвэр гүйцэтгэгч зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх журмыг зөрсөн ялтанд дахин зөрчил гаргасан тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагыг сануулж, зөрчлийг давтан гаргахаас урьдчилан сэргийлэх ярилцлага хийж тэмдэглэл үйлдэнэ" (хууль Ш. ш., 2017) гэж заасан ба хариуцсан шийдвэр гүйцэтгэгчээс ялтныг зөрчил гаргаагүй байхад техник хяналтын системээс ирүүлсэн зөрчлийн мэдээллийг үндэслэн тухай бүр дуудан ирүүлж тайлбар тэмдэглэл авах боломжгүй нөхцөл байдал үүсэж байна.

Зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагаанд ашиглаж буй SW12, DDX04 маркийн цахим бугуйвч цэнэггүй болж унтарсан тохиолдолд тухайн ялтны байршил тодорхойгүй болж, техникийн тасралтгүй хяналтаас алдах, улмаар шүүхээс тогтоосон бүсээс гарсан зөрчлийг илрүүлэхэд хүндрэл учирдаг тул түүнд тавих техникийг хяналтыг улам боловсронгуй болгох шаардлагатай байна.

Зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдэлж байгаа ялтан ял эдэлж байх хугацаанд дахин гэмт хэрэгт холбогдон шалгагдсан тохиолдолд ялыг нэмж нэгтгэн, хорих ялаар солих зохицуулалтыг боловсронгуй болгох хэрэгцээ үүсэж байна. Тодруулбал ялтан ял эдэлж байх хугацаандаа гэмт хэрэг үйлдэж, тухайн гэмт хэрэгт шалгагдаж байх хугацаанд ялыг биеэр эдэлж дуусгавар болох, улмаар хэргийг шүүхээр шийдвэрлэх үед шүүх зорчих эрх хязгаарлах ял эдэлж байх хугацаандаа гэмт хэрэг үйлдсэн гэж үзэж гэмт хэрэг үйлдсэн өдрөөс эхлэн ялыг биелүүлээгүй гэж үзэн, зорчих эрхийг хязгаарлах ялын эдлээгүй үлдсэн хугацаа, хоногийг хорих ялаар сольж нэмж нэгтгэн шийдвэрлэж байгаа нь ялтны эрхийг зөрчиж байна. Энэхүү төрлийн ялыг түдгэлзүүлэх зохицуулалт хуульд тусгагдаагүй, мөн Эрүүгийн хуулийн 5.5 дугаар зүйлийн 3-д "Ялтан зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг биелүүлээгүй бол ялтны зорчих эрхийг хязгаарлах ялын эдлээгүй үлдсэн хугацааны нэг хоногийг хорих ялын нэг хоногоор тооцож хорих ялаар солино" (хууль Э. , 2015)" гэж "шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 170.4-д зааснаар "Ялтан зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх журмыг ноцтой зөрчсөн тохиолдолд зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг хорих ялаар солино" (ШШГТХ, 2017), "170.2 дараах тохиолдолд зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх журмыг ноцтой зөрчсөнд тооцно" (хууль Ш. ш., 2017). "170.2.2 гэмт хэрэг үйлдэж ял шийтгүүлсэн гэж тус тус зохицуулсан ба ялтны сүүлийн үйлдсэн гэмт хэрэгт шүүхээс ял оногдуулахаас өмнө тухайн хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт, прокурорын болон шүүхийн шатанд байх үед ял эдлүүлэх ажиллагаанд хяналт тавьж буй прокурорын зүгээс ялтан ял эдлүүлэх журмыг ноцтой зөрчсөн үндэслэлээр зорчих эрх хязгаарлах ялыг хорих ялаар солиулах боломжгүй байна. Иймд хэрэг шалгагдаж байх хугацаанд ялтан цагдан хорих болон бусад төрлийн таслан сэргийлэх арга хэмжээ авагдах, гэмт хэрэгт шалгагдах явцдаа цахим бугуйвч зүүж, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын хяналтад байж, ялаа эдэлсэн байтал, гэмт хэрэг үйлдсэн өдрөөс эхлэн ялыг биелүүлээгүй гэж үзэн, зорчих эрхийг хязгаарлах ялын эдлээгүй үлдсэн хугацаа, хоногийг тооцож хорих ялаар сольж нэмж нэгтгэн ялтны эрхийг зөрчих, мөн эрүүгийн эрх зүйн *Ne bis in idem* буюу нэг гэмт хэрэгт нэг л удаа ял шийтгүүлэх" (Алтангэрэл & Батбаяр, 2022) зарчимтай зөрчилдөж байна.

Жишээ нь: А нь 2021 оны 11 дүгээр сарын 23-ны өдөр 1 жил 2 сарын хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлсэн ба уг ялыг эдэлж байх хугацаандаа буюу 2022 оны 09 дүгээр сарын 07-ны өдөр Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 12.1 дүгээр зүйлийн 2.1-д заасан гэмт хэрэг үйлдэж, уг хэрэгт хэрэг үйлдэж, уг хэрэгт хэрэг бүртгэлтийн хэрэг нээн мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулсан байна. А нь дээрх хугацаанд цахим бугуйвчаа зүүж, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын хяналтад байж, ялаа эдэлж 2023 оны 02 дугаар сард дуусгавар болсон. "Улмаар түүний үйлдсэн хүчиндэх гэмт хэрэгт прокуророос 2023 оны 07 дугаар сард яллах дүгнэлт үйлдэж, 2024 оны 01 дүгээр сарын 30-ны өдөр анхан шатны шүүх хурал болсон ба Сүхбаатар аймаг дахь Сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхээс түүнийг зорчих эрх хязгаарлах ялыг биелүүлээгүй гэж үзэн, гэмт хэрэг үйлдсэн өдрөөс хойш, ял дуусгавар болсон өдрийг хүртэлх 4 сар 18 хоногийн зорчих эрх хязгаарлах ялыг хорих ялаар сольж Эрүүгийн хуулийн 6.8, 6.9-д заасан журмаар нэмж нэгтгэсэн байна" (Сүхбаатар аймгийн Эрүүгийн анхан шатны шүүх, 2024)

А болон түүний өмгөөлөгчөөс давж заалдах гомдол гаргасан ба "Сүхбаатар аймгийн Эрүү, иргэний хэргийн давж заалдах шатны шүүх хэргийг хянан хэлэлцээд "А нь зорчих эрх хязгаарлах ялаа 2023 оны 02 дугаар сарын 07-ны өдөр эдэлж дууссан байхад анхан шатны шүүхээс түүний нэгэнт эдэлсэн ялыг хорих ялаар сольж нэмж нэгтгэсэн нь үндэслэлгүй гэж дүгнэн анхан шатны шүүхийн шийтгэх тогтоолын ...6.8, 6.9-д заасан журмаар нэмж нэгтгэсэн хэсгийг хүчингүй болгож, шийтгэх тогтоолд өөрчлөлт оруулж шийдвэрлэсэн байна" (Сүхбаатар аймгийн Эрүүгийн, Иргэний хэргийн давж заалдах шатны шүүх, 2024) Иймд зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагааг түдгэлзүүлэх тухай хуулийн зохицуулалтыг тусгаж өгөх, эсхүл уг ялыг хорих ялаар солих зохицуулалтыг боловсронгуй болгох хэрэгцээ шаардлага зайлшгүй үүсэж байна.

Иймд зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагааг түдгэлзүүлэх тухай хуулийн зохицуулалтыг тусгаж өгөх, эсхүл уг ялыг хорих ялаар солих зохицуулалтыг боловсронгуй болгох хэрэгцээ шаардлага зайлшгүй үүсэж байна.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 175.1-д "ялтан ял эдлүүлэх журмыг зөрчөөгүй, өөрийн зан үйл, хувийн байдлаараа ял эдлүүлэх ажиллагаанд саад учруулаагүй бол түүнд 1 сард 5 хүртэл хоногийн шагналын хоног олгож болно" гэж зохицуулсан. Гэтэл мөн хуулийн 224.3-д Хоригдол энэ хуулийн 224.1-д заасан шаардлагыг хангасан, хөдөлмөрт хамрагдсан хугацаа нь ял эдэлж байгаа хорих анги, шүүхийн шийдвэр газар, хэлтэс тухайн сард ажилласан хугацаа нь дангаар, эсхүл шилжин ирэхээс өмнө ял эдэлж байсан хорих анги, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх албанд ажилласан хугацааны нийлбэр нь 160 цагаас доошгүй тохиолдолд ажлын бүтээмж, чанарыг үндэслэн сард 10 хүртэл хоногийн шагналын хоног олгоно" (хууль Ш. ш., Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль, 2017) гэжээ.

Дээрх заалтуудыг харахад "...олгоно", "...олгож болно" гэж томъёолсноос хорих ял эдэлж байгаа ялтнуудын хувьд хуульд заасан дээрх шаардлага хангасан тохиолдолд шагналын хоног зайлшгүй олгогдохоор зохицуулагдсан бол зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдэлж байгаа ялтнуудын хувьд хуульд заасан дээрх шаардлагаа хангасан тохиолдолд шагналын хоног зайлшгүй олгогдохоор зохицуулагдсан бол зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдэлж байгаа ялтнуудын хувьд хуулийн шаардлага хангасан, сард төлөх төлбөрийг цаг тухай бүр төлж, гэмт хэрэг зөрчилд холбогдоогүй,

хориглосон хязгаарлалтаас гараагүй, ямар нэг зөрчил гаргаагүй байхад шагналын хоног олгох нь Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын алба хаагч нарын үзэмжийн асуудал болж, ялтны эрх зөрчигдөж, ялгаварлан гадуурхалт, “хүн бүр хууль, шүүхийн өмнө тэгш байх” зарчим алдагдах эрсдэлийг үүсгэхээр байна.

Иймд цаашид ялтанд шагналын хоног олгохтой холбоотой хуулийн дээрх зохицуулалтад нэмэлт өөрчлөлт оруулах байдлаар ял эдлүүлэх ажиллагаанд ялтны эрх зөрчигдөхөөс сэргийлэх нь зүйтэй байна.

Монгол Улсын ял эдлүүлэх ажиллагаанд зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжилтийг сайжруулах арга зам “Эрүүгийн хуулийн 5.5 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Гэмт хэрэг үйлдсэн хүнийг эрх бүхий байгууллагын хяналтад өөрийн оршин суух газраас явахыг хориглож, шүүхээс тогтоосон чиглэлээр зорчих үүргийг нэг сараас таван жил хүртэл хугацаагаар хүлээлгэхийг зорчих эрхийг хязгаарлах ял гэнэ” (ЭХ, 2015) гэж товч бөгөөд ойлгомжтой байдлаар томьёолох шаардлагатай. Түүнчлэн Эрүүгийн хуулийн 5.5 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт засаан “Шүүх гэмт хэрэг үйлдсэн нөхцөл байдал, учирсан хохирол, хор уршгийн шинж чанар, гэмт хэрэг үйлдсэн хүний хувийн байдлыг харгалзан энэ хуулийн 7.3 дугаар зүйлийн 2, 3 дахь хэсэгт заасан хэд хэдэн үүрэг хүлээлгэж хязгаарлалт тогтоож болно” (он, Эрүүгийн хууль 2015 он , 2015) гэж засах нь чухал байна.

Шинээр “Эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлтэйгөөр оршин суух газраа өөрчлөх зорчих үүргийн Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд зааснаар зохицуулна гэсэн заалт нэмж оруулахаас гадна цахим бугуйвчийг ашиглах, техникийн зааварчилгаа өгөх ажлыг боловсронгуй болгох, ялтныг шинэ төрлийн цахим бугуйвчаар хангах, техникийн хяналтын ажилтны орон тоог нэмэгдүүлэх.

Цахим бугуйвчийг унтраасан тохиолдолд тухайн ялтны байршлыг заагч GPS төхөөрөмж цахим гавд суурилуулж техник, технологийн дэвшлийг ашигласнаар ялтныг техникийн тасралтгүй хяналт тавих боломж бүрдэнэ. Нийслэлийн шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газарт төвлөрч буй эрүүгийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаанд хяналт тавьж буй нэгжийг харьяа дүүргийн нутаг дэвсгэрт байршуулснаар зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагаанд учирч буй хүндрэл бэрхшээл арилж ялтны эрхийг хангах, улмаар ял эрүүгийн хариуцлагын зорилго бүрэн хангагдана.

Зорчих эрх хязгаарлах ялаас зайлсхийсэн ялтанд хүлээлгэх хариуцлагын тогтолцоог Эрүүгийн хууль, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулиудаар нарийвчлан зохицуулж өгсөн. Тухайлбал “Эрүүгийн хуулийн 5.5 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Ялтан зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг биелүүлээгүй бол ялтны зорчих эрхийг хязгаарлах ялын эдлээгүй үлдсэн хугацааны нэг хоногийг хорих ялын нэг хоногоор тооцож хорих ялаар солино” (он, Эрүүгийн хууль 2015 он , 2015)” гэж заасан.

Хорихоос өөр төрлийн ялаар шийтгүүлсэн ялтан дахин гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд шүүхээс хорих ял оногдуулахдаа тус тусад нь эдлүүлж болохоор заасан нь хорихоос өөр төрлийн ялын зорилго хангагдахгүй нөхцөл байдал үүсэхээр байх тул хорихоос өөр төрлийн ялаар шийтгүүлсэн ялтан дахин гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд ялыг хорих ялд нь нэмж нэгтгэж байх талаар хуульд санал боловсруулах.

Зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдэлсэн хугацааг шийтгэх тогтоол хуулийн хүчин төгөлдөр болж, ялтанд цахим бугуйвч зүүсэн өдрөөс эхлэн тоолохоор хуульчилсан тул

зорчлийн тухай хуулиар баривчлах оногдуулсан, эрүүгийн хэрэгт цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авсан, хорих ялаар шийтгүүлсэн тохиолдолд техникийн хяналтыг зогсоож, ял эдлүүлэх ажиллагааг түдгэлзүүлэх хуулийн зохицуулалттай болох.

Манай улс зорчих эрхийг хязгаарлах ялын биелэлтэд гар, хөлийн цахим гавыг ялтанд зүүх байдлаар хяналт тавьж байгаа бөгөөд “Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 167 дугаар зүйлийн 167.2 Зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдэлсэн хугацааг шийтгэх тогтоол хуулийн хүчин төгөлдөр болж, ялтанд цахим бугуйвч зүүлгэсэн өдрөөс эхлэн тоолно. “гэж заасны дагуу ялтанд цахим гавыг зүүж, эрх үүргийг тайлбарлаж өгснөөр зорчих эрхийг хязгаарлах ялтай ялтанд тавих хяналт эхэлж байгаа бол” (хууль Ш. ш., Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль, 2017) “Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 155.1 Шийдвэр гүйцэтгэгч дараах үндэслэлээр эрүүгийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааг дуусгавар болсонд тооцож, хэргийг хаана:, 155.1.1 ялтан шүүхийн шийдвэрээр оногдуулсан ялыг бүрэн эдэлж дууссан. 155.1.2 “ялтныг өвчний учир хугацаанаас өмнө ялаас чөлөөлсөн”. 155.1.3 “шүүхийн шийдвэрээр оногдуулсан ялыг өөр төрлийн ял, албадлагын арга хэмжээгээр солих тухай шүүхийн шийдвэр гарсан.” 155.1.4 ял оногдуулсан шүүхийн шийдвэрийг хүчингүй болгосон”. 155.1.5 “ялтанд өршөөл, уучлал үзүүлсэн”. 155.1.6 “ялтан нас барсан, сураггүй алга болсонд тооцогдсоноос хойш 2 жилийн хугацаа өнгөрсөн”. 155.1.8 “ялтан хэрэг хариуцах чадваргүй болсон” (хууль Ш. ш., Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 155.1.5-д зааснаар, 2017)” тохиолдол шийдвэр гүйцэтгэлийн ажиллагаа дуусгавар болохлоор хуульчлагджээ. Гэтэл практикт ялтны цахим гав зүүсэн хэсэгт халах, улайх, цэврүүтэж шарх үүсэх зэрэг нөхцөл байдал бий болоод байна.

Жишээлбэл: (Говь-Сүмбэр аймаг дахь Сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шийтгэх тогтоол, 2024) оор шүүгдэгч Ч.Б-д Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 11.7 дугаар шатны шүүхийн 2024 оны 01 дүгээр сарын 10-ны өдрийн 2024/ШЦТ/08 дугаартай зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1.1 дэх заалтад зааснаар 06 сарын хугацаагаар зорчих эрхий хязгаарлах ял, Эрүүгийн хуулийн тусгай ангийн 11.6 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт зааснаар 01 сарын хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах ял тус тус оногдуулж, Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 6.8 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасныг журамлан оногдуулсан ялуудыг нэмж нэгтгэн нийт 07 сарын хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах ялаар шийтгэжээ.

Ялтан Ч.Б-д 2024 оны 02 дугаар сарын 16-ны өдөр техникийн хяналтын зааварчилгаа өгч, эрх үүргийг нь танилцуулж түүний зүүн гарын бугуй хэсэгт цахим бугуйвчийг зүүж зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагааг эхлүүлсэн байна.

Ялтан Ч.Б-ийн зүүн гарын бугуй хэсэгт цахим бугуйвч зүүж өгч ялын биелэлтийг хангуулж эхэлснээс хойш 8 хоногийн дараа буюу 2024 оны 02 дугаар сарын 24-ний өдрөөс (Бямба гараг) эхлэн түүний цахим бугуйвчтай хэсэгт халалт өгч гарын бугуй хэсэгт цэврүүтэж шархалсан нөхцөл байдал бий болсон тул шинэ цахим бугуйвчийг 2024 оны 02 дугаар сарын 26-ны өдөр баруун гарын шуу хэсэгт сольж зүүх арга хэмжээ шийдвэр гүйцэтгэгчээс авсан боловч 15 хоногийн дараа дахин дээрх нөхцөл байдал үүссэн байгаа хэдий ч дахин давтан гарах тохиолдолд ямар арга хэмжээ авч хэрхэн ажиллах талаар хууль, зааврын зохицуулалт хангалтгүй байгаа нь харагдаж байна.

Дээрх нөхцөл байдлуудаас дүгнэхэд Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан "эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах... эрхтэй"; 6 дахь хэсэгт заасан "эрүүл мэндээ хамгаалуулах, эмнэлгийн тусламж авах эрхтэй" (хууль М. У., Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйл, 2024) гэх хуулийн заалтад нийцүүлэн холбогдох хуулиудад нэмэлт өөрчлөлт оруулах, заавар, журмуудыг шинэчлэн батлах зайлшгүй шаардлага бий болжээ.

Түүнчлэн зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх ажиллагаанд хяналт тавихад ашиглаж байгаа цахим гав тухайн ялтны биеийн онцлог, эрүүл мэндийн байдал зэргээс хамаарч сөрөг үйлчлэл үзүүлж байгаа гэх тохиолдолд түүнийг хэрхэн тогтоох, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааг цааш үргэлжлүүлэн явуулах эсэх, цахим гавтай холбоотойгоор ял эдлүүлэх боломжгүй нөхцөл байдалд ялыг өөр төрлийн ялаар сольдог зэрэг хуулийн өөрчлөлтүүдийг хийх хэрэгцээ шаардлагатай байна.

Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд "Энэ хуулийн 174.1.2, 174.1.6 дахь хэсэгт заасан нөхцөл байдал нийтээр амрах амралтын өдрүүд, нийтээр амрах тэмдэглэлт баярын өдрүүдэд гэнэт үүссэн тохиолдолд ахлах шийдвэр гүйцэтгэгчид холбоо мэдээллийн хэрэгслээр урьдчилан мэдэгдэх, боломжгүй тохиолдолд дараагийн ажлын өдөр эхэлмэгц холбогдох баримт, хүсэлтийг гаргана" (хууль Ш. ш., Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 170 дугаар зүйлийн 170.3 дахь хэсэгт заасан, 2017) гэсэн эрүүгийн хууль болон шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд "Зорчих эрхийг хязгаарлах ял нөлөөлсөн нөхцөл байдал нь мэргэжлийн байгууллагын дүгнэлтээр тогтоогдсон гэсэн заалтыг тус тус шинээр нэмж, холбогдох заавар, журмуудад шинэчлэн баталснаар ялтны эрх хангагдаж, аливаа гарч болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх бүрэн боломжтой.

Ялтнуудын гомдлын агуулгаас харахад "...цахим бугуйвч цэнэг муу барьдаг, цахим бугуйвчийг унтраагүй, байнга шөнийн цагт унтардаг..." зэрэг байдлаар цахим бугуйвчийн хэвийн үйл ажиллагаатай холбоотой гомдол гаргажээ. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 168.1.6 дахь хэсэгт "тогтоосон журмын дагуу зөөврийн хяналтын төхөөрөмжийг биедээ байнга авч явах, бүрэн бүтэн байдлыг нь хангахад шаардлагатай бүх арга хэмжээг авах, хяналтын төхөөрөмжийн хэвийн ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх үүрэгтэй" (хууль Ш. ш., Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль, 2017) гэж заасан.

Зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлсэн ялтнууд нь хяналтын төхөөрөмжийн хэвийн ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх үүргээ биелүүлж байгаа боловч өөрөөс нь үл шалтгаалах байдлаар техникийн саатал гарч, эрх нь зөрчигдөх магадлалтай болж байна. тухайлбал цахим бугуйвчийн цэнэг дууссан тохиолдолд дахин цэнэглэхэд төвөгтэй, зориулалтын цэнэглэгчээр бүрэн цэнэглэсэн үедээ цэнэгээ барих хугацаа нь 10-12 цагийн хооронд байдаг тул цэнэглэлтийн хугацаа нь хүний зайлшгүй унтаж амрах цагт таарахыг үгүйсгэхгүй. Нэгэнт унтарсан цахим бугуйвчийг зориулалтын цэнэглэгчээр бүрэн цэнэглэхэд дунджаар 1 цаг 30 минутын хугацаа зарцуулдаг байна. Энэ хугацаанд ялтныг техникийн хяналтын тоног төхөөрөмжийн хэвийн ажиллагааг сарниулсан гэж ял солих үндэслэлд хамаарч байна.

5. Тус ялыг оноохдоо шүүгч болон прокуроруудын анхаарах асуудал

- гэмт хэрэг үйлдэгдсэн байдал;

- учирсан хохирол, хор уршгийн шинж чанар;
- гэм буруугийн хэр хэмжээб

Шүүгдэгчийн хувийн байдал /оршин суух хаяг тодорхой эсэх, гэр бүлтэй эсэхийг судалсны үндсэн дээр дээрх ялыг оногдуулахгүй бол практикт орон гэргүй ялтан тухайн зорчих эрх хязгаарлах ялын төхөөрөмж болох цагийг ашиглах нөхцөл бололцоогүй байна. Мөн гэр оронгүй хүн уг ялын сар бүрийн датагийн мөнгийг төлөх санхүүгийн боломжгүй, эвдсэн тохиолдолд цагийн үнийг төлөх санхүүгийн боломжгүй байна. Үүнээс үүдэн төрд учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх боломжгүй болж байна.

ДҮГНЭЛТ

Зорчих эрхийг хязгаарлах ял нь хорих ялыг бууруулж, хорихоос өөр төрлийн ялыг нэмэгдүүлэх, гэмт хэргийн улмаас зөрчигдсөн эрхийг богино хугацаанд сэрээх нөхцөлийг бүрдүүлэх буюу нийгмээс тусгаарлахгүйгээр зарим эрхийг хязгаарлах, ажил эрхлэх, сурч боловсрох боломжийг олгож, гэр бүл, олон нийтийн дунд засарч, хүмүүжүүлэх, нийгэмшүүлэх болон цээрлүүлэх зорилготой бөгөөд Монгол улсын үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 18 дахь хэсэгт заасан “улсынхаа нутаг дэвсгэрт чөлөөтэй зорчих, түр буюу байнга оршин суух газраа сонгох, гадаад явах...” (хууль М. У., Монгол улсын үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 18 дахь хэсэгт заасан, 1992) хүний суурь эрхэд хориг, хязгаарлалт тогтоосон эрүүгийн хариуцлагын төрөл юм.

Уг ял нь Монгол улсад хэрэгжиж эхлээд 4 жилийн хугацаа өнгөрч байгаа боловч шүүхээс гэмт хэрэг үйлдсэн хүнд зорчих эрх хязгаарлах ялыг оногдуулах байдал цаашид нэмэгдэх хандлагатай байна.

Иймд дээрх шинэ төрлийн ялыг хэрэгжүүлэхэд ял эдлүүлэх ажиллагаанд ялтны эрх зөрчигдөхөөс сэргийлж ажиллах талаар зарим шаардлагатай хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулах, санал санаачилга гаргаж ажиллах нь тус илтгэлийн санаа юм аа.

Цаашид авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санал зөвлөмж: “Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын зорилгод нийцүүлэн зорчих бүс, хориглох хүрээ хязгаар, тодорхой газар очихыг хориглох, шүүхээс тогтоосон чиглэлээр зорчих, эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрөлтэйгөөр оршин суух газраа өөрчлөх, зорчих үүрэг хүлээлгэх” (хууль Э. , 2015) талаар улсын хэмжээнд нэгдсэн ойлголтод хүрэх

Зорчих эрх хязгаарлах ял эдэлж байгаа ялтнууд чөлөөтэй зорчих эрхээ хязгаарлуулсан атал дахин бугуйн цагны мөнгө төлж, торгох ял давхар эдэлж буй мэт хөрөнгө мөнгө, санхүү эдийн засгийн хүндрэлд орж байх тул бугуйн цагны зардлыг төрөөс хариуцах талаар судалж, тухайн зардлыг төр хариуцдаг байхаар хуульд өөрчлөлт оруулах.

Зорчих эрх хязгаарлах ял эдэлж байх хугацаандаа гэмт хэрэгт холбогдон шалгагдсан тухай цагдаагийн байгууллагаас мэдээлэл ирсэн даруйд ял эдлүүлэх ажиллагааг түдгэлзүүлэх тухай хуулийн зохицуулалтыг тусгаж ялтны эрх зөрчигдөхөөс сэргийлэх

Хуульд заасан шаардлага хангасан ялтан шагналын хоног зайлшгүй авдаг байхаар хууль эрх зүйн нарийвчилсан зохицуулалт хийх шаардлагатай гэж үзэж байна.

САНАЛ

1. Хорих ялын хувьд улсын эдийн засагт алдагдалтай, татвар төлөгчдийн мөнгийг үр ашиггүй зарцуулах нэг шалтгаан болж буй бөгөөд гэмт хэргийн төрөл, нийгмийн аюулын шинж чанар, шүүгдэгчийн хувийн байдал, гэмт хэрэг гарсан шалтгаан нөхцөл зэргийг харгалзан шүүхээс аль болох зорчих эрхийг хязгаарлах ял оногдуулах сонголтыг зөв хэрэглэх, эрүүгийн хуульд заасан зүйлчлэлийг нэмэгдүүлэх;

2. Зорчих эрхийг хязгаарлах ялаар шийтгүүлсэн хүмүүсийн боловсролын байдал дийлэнх нь бага, мэргэжилгүй, эрхэлсэн тодорхой ажилгүй байгаа нь гэмт хэрэг үйлдэх шалтгаан нөхцөлийн нэг тул энэ талаар төрийн бодлогыг чиглүүлж, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг үр дүнтэй зохион байгуулж, уг арга хэмжээний зардлыг оновчтой, хуваарилж, бодит өгөөжтэй байдлаар сайжруулах;

3. Судалгаанд хамрагдсан хүмүүсийн 88.5 хувь нь Зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг эдлэхэд хүндрэл бэрхшээл байхгүй гэж дурдсан байгаа нь нэг талдаа өмнөх нийгмийн амьдралаа үргэлжлүүлэх боломж нь хэвээр байдаг, гэр бүл, хамт олонтойгоо байгаа нь ял эдэлж байна гэдэг айдас бага төрүүлдэг, улмаар амьдралын чанарт төдийлөн хүндээр нөлөөлөхгүй байдал нь хүмүүст хүндрэл бага байх шалтгаан болсон болов уу гэж дүгнэж байна. Тухайн ялыг эдлэхдээ гар болон хөлд цахим бугуйвч хөлд цахим бугуйвч зүүж байгаа нь “гэмт хэрэг үйлдсэн, этгээд, ял эдэлж байна” гэж төдийлөн нийгэмд танигдаагүй байгаагаас гадна энэ төрлийн ижил төхөөрөмж зах зээлд байдаг тул ойролцоо харагдаж сэжиг төрүүлэхгүй байгаа нь бусад иргэдээс хандах хандлагад өөрчлөлт орохгүй хэвийн байдаг байна. Эрүүгийн хариуцлага гарцаагүй байх зарчмын хүрээнд гэмт хэрэг үйлдсэн хүнд оногдуулах ял нь хүнлэг энэрэнгүй, улсын эдийн засагт хохирол багатай, эргээд гэмт хэргийн гаралтыг бууруулахад аль болох нийгмээс тусгаарлахгүй оногдуулж буй ялын үр өгөөж учраас зорчих эрхийг хязгаарлах ялыг улам боловсронгуй болгож практикт зөвөөр хэрэглэх нь туйлын чухал асуудлын нэг болох талтай тул судалгаа шинжилгээ хийж, засаж залруулж илүү сайжруулах.

4. “Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 171 дүгээр зүйлийн 171.1 дэх хэсэгт “Ахлах шийдвэр гүйцэтгэгч нь шийдвэр гүйцэтгэгчийн саналыг үндэслэн зорчих эрхийг хязгаарлах ял шийтгүүлсэн шийдвэрийг гүйцэтгэх нөхцөл, тоног төхөөрөмжийг тогтооно” гэж заасан нь ялтан гар, хөл бугуйвчийг өөрөө сонгох” (хууль Ш. ш., Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 170 дугаар зүйлийн 4 т зааснаар, 2017);

5. Хуулийн 173 дугаар зүйлд “Зорчих эрхийг хязгаарлах ял эдлүүлэх нөхцөл, журмыг түр өөрчлөхдөө прокурорын зөвшөөрснөөр ахлах шийдвэр гүйцэтгэгч ялтны зорчих эрхэд тогтоосон хориглолт, хязгаарлалтыг 30 хүртэлх хоногийн хугацаанд өөрчилж болно” гэсэн нь ялтан гэнэт тохиолдсон (өвчилсөн, гэр бүлийн гишүүн нас барсан, байгалийн гамшиг, осол гэх мэт) асуудлаар ажлын бус өдөр, хэнд, хэрхэн хүсэлт гаргах нь тодорхой бус байгааг залруулах (хууль Ш. ш., Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 173 дугаар зүйл, 2017);

6. Шүүхээс Эрүүгийн хуульд заасан “эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхэд гэмт хэрэг үйлдсэн нөхцөл байдал, учирсан хохирол, хор уршгийн шинж чанар, гэмт хэрэг үйлдсэн хүний хувийн байдал, эрүүгийн хариуцлагыг хөнгөрүүлэх, хүндрүүлэх нөхцөл байдлыг тал бүрээс нь харгалзан үзнэ” гэсэн заалтыг хангалтгүй биелүүлж байгааг анхаарах;

7. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуульд заасан ноцтой зөрчил гарган ял сольж буй этгээдүүдийн дийлэнх нь согтуурсан буюу мансуурсан үедээ хуулиар

хүлээсэн үүргээ биелүүлэхгүй, зайлсхийж тогтоосон бүсээс гарах, цахим бугуйвчийг унтраах, гэмтээх, биеэсээ салгах, дахин гэмт хэрэг үйлдэх гэх зэрэг асуудлуудыг гаргаж байгааг залруулах;

8. Энэ нь хэрэг бүртгэлт мөрдөн байцаалтын шатанд ялтны хувийн шинж байдлыг зөв тодорхойлдоггүй байдлыг анхаарах. Шүүх гэмт этгээдэд ял шийтгэлийг оногдуулахдаа түүний хувийн шинж байдалд тохирохгүй ял оногдуулж байгаатай шууд холбоотой байгааг анхаарах

Ашигласан материалын жагсаалт

Алтангэрэл, Б., & Батбаяр, Э. (2022). "Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжилт" судалгааны ажлын тайлан. Улаанбаатар: Нээлттэй нийгэм форум.

Б.Алтангэрэл, Э. н. (2022). Б.Алтангэрэл, Э.Батбаяр нарын Зорчих эрхийг хязгаарлах ялын хэрэгжилт судалгааны тайлан. Улаанбаатар.

Говь-Сүмбэр аймаг дахь Сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шийтгэх тогтоол, 08 (Говь-Сүмбэр аймаг дахь Сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шийтгэх тогтоол 01 10, 2024).

Монгол Улсын засаг захиргаа, н. д. (2020). Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1 дэх хэсгийн 4.1, 1-д . Улаанбаатар хот.

он, Э. х. (2015). Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 1.3 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэгт заасан. Улаанбаатар хот.

он, Э. х. (2015). Эрүүгийн хууль 2015 он . Улаанбаатар хот.

Сүхбаатар аймгийн Эрүүгийн анхан шатны шүүх, 31 дугаартай шийтгэх тогтоол (Сүхбаатар аймгийн Эрүүгийн анхна шатны шүүх 01 30, 2024).

Сүхбаатар аймгийн Эрүүгийн, Иргэний хэргийн давж заалдах шатны шүүх, 05 дугаартай магдлал (Сүхбаатар аймгийн Эрүүгийн, Иргэний хэргийн давж заалдах шатны шүүх 03 15, 2024).

Улсын Ерөнхий Прокурорын газар. (2024, 12 21). нэгдсэн мэдээний үзүүлэлт. Retrieved from <https://prosecutor.mn/main>.

хууль, М. У. (1992). Монгол улсын үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 18 дахь хэсэгт заасан. УБ хот.

хууль, М. У. (2024). Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйл. Улаанбаатар.

хууль, Ш. ш. (2017 он). Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 167 дугаар зүйлийн 167.1 дэх хэсэгт. Улаанбаатар хот.

хууль, Ш. ш. (2017 он). Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 167 дугаар зүйлийн 167.2 . Улаанбаатар хот.

- хууль, Ш. ш. (2017). Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 155.1.5-д зааснаар. Улаанбаатар хот.
- хууль, Ш. ш. (2017). Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 170 дугаар зүйлийн 170.3 дахь хэсэгт заасан . Улаанбаатар хот.
- хууль, Ш. ш. (2017). Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 170 дугаар зүйлийн 4 т зааснаар. Улаанбаатар хот.
- хууль, Ш. ш. (2017). Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 173 дугаар зүйл. УБ хот.
- хууль, Ш. ш. (2017). Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль. Улаанбаатар хот.
- хууль, Ш. ш. (2017). Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль. Улаанбаатар хот.
- хууль, Э. (2015). Эрүүгийн хуулийн ерөнхий ангийн 5 дугаар зүйлийн 5-т зааснаар. Улаанбаатар.
- хэсэгт, И. х. (2002 он). Иргэний хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1 дэх хэсэгт . Улаанбаатар хот.